דְּמָחֵית בְּשַׂר בְּכוֹר וּמָחֵית בָּשָׂר דְּהַאיְךְ נַמֵּי – שמונח לפניו בשר בכור לאחר זריקת דמים, ומונח לפניו גם בשר היתר, וְאָמַר יהא זֶה בָּזֶה, וְתַנָּאֵי הִיא – ובזה נחלקו התנאים, רבי יעקב סובר שבעיקרו קא מתפיס, כלומר, בבשר הבכור קודם זריקת דמים, ואסור, ורבי יהודה סובר שבהתירא קא מתפיס, כלומר, במצב של עכשיו שהבכור הוא אחר זריקת דמים ומותר באכילה, ואין להתפסה על מה לחול, ומותר.

דוחה הגמרא, לֹא – אין הכרח לומר שנחלקו התנאים אם בעיקרו קא מתפיס או בהתירא קא מתפיס, אלא דְּכוּלֵּי עָלְמָא – רבי יעקב ורבי יהודה מדברים במקרה שהתפיס בבשר הבכור לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים, וְאַף שאמרנו לעיל שאין להעמיד את המחלוקת במקרה כזה כיון שאם כן יקשה מַאי טַעֲמָא דְּשַׁרֵי – מה טעמו של רבי יהודה המתיר, שהרי לכאורה בכור אינו שונה משאר הקרבנות שאפשר להתפיס בהם, יש לתרץ שטעמו הוא משום דְּאָמַר קְרָא 'אִישׁ כִּי יַדֹּר נֶדֶר לַה', ולמדים מזה שאין הנדר חל בהתפסה עַד שֶׁיְּהוֹר – שיתפיס בְּדָבָר הַנָּדוּר, לְאַפּוֹקֵי – להוציא מתפיס בִּבְכוֹר דְּדָבָר הָאָסוּר הוּא, שהרי קדושת בכור מאליה היא באה ואינה באה על ידי נדרו, ולכן אי אפשר להתפיס בו.

שואלת הגמרא, וּמַאן דְּאָסַר – אם נעמיד כן את מחלוקתם, קשה כיצד רבי יעקב שאוסר יפרש את הפסוק 'אִישׁ כִּי יַדֹּר נֶדֶר לַה'', ולמדים מזה שאין הנדר חל בהתפסה עַד שֶׁיְּהוֹר – שיתפיס בְּדָבָר הַנָּדוּר, לְאַפּוֹקֵי – להוציא מתפיס בִּבְכוֹר דְּדָבָר הָאָסוּר הוּא, שהרי קדושת בכור מאליה היא באה ואינה באה על ידי נדרו, ולכן אי אפשר להתפיס בו.

שואלת הגמרא, וּמַאן דְּאָסַר – רבי יהודה שאומר שהמתפיס בבכור אין נדרו חל, 'לַה'', מַאי עָבִיד לֵיהּ – איך הוא מסביר את הריבוי מהמלה 'לה''.

מתרצת הגמרא, מלה זו אינה מיותרת, שכן מִיבָּעֵי לֵיהּ – היא נצרכת בשביל לְרַבּוֹת בְּחַטָּאת וְאָשָׁם שמועילה ההתפסה בהם והנדר חל, אף על פי שהם דבר האסור, שהרי אין אדם יכול להביאם אלא אם כן נתחייב בהם על חטא שחטא, ואינם באים בנדר ונדבה.

מקשה הגמרא, וּמָה רָאִית לחלק וּלְרַבּוֹת מהמלה 'לה'' חַטָּאת וְאָשָׁם שאפשר להתפיס בהם, וּלְהוֹצִיא אֶת הַבְּכוֹר שאי אפשר להתפיס בו.

מתרצת הגמרא, מְרַבֶּה אֲנִי חַטָּאת וְאָשָׁם, שֶׁהוּא מַתְפִּיס בְּנֶדֶר – שנחשבים קצת כדבר הנדור, לפי שהבעלים בוררים להם בהמה כרצונם ומקדישים אותה לחטאתם ולאשמם, ולכן אפשר להתפיס בהם, וּמוֹצִיא אֲנִי אֶת הַבְּכוֹר – ואיני מרבה את המתפיס בבכור, לפי שֶׁהוּא קָדוֹשׁ מִמְּעֵי אִמּוֹ ובעל כרחם של הבעלים הוא קדוש, ואינם יכולים להחליפו בבהמה אחרת, ואינו נחשב לדבר הנדור כלל.

הגמרא חוזרת לבאר את שיטת רבי יעקב:

וּמַאן דְּאָסַר – רבי יעקב שסובר שהמתפיס בבכור מועילה ההתפסה והנדר חל, סובר שבְּכוֹר נַמִּי מַתְפִּיס בְּנֶדֶר הוּא – בכור גם כן נחשב קצת כדבר הנדור, וכִּדְתָנֵיָא בברייתא, מְשׁוּם [–בשם] רַבִּי אֱמָרוֹ, מָנַיִן לְאָדָם שנוֹלָד בְּכוֹר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ שֶׁמְּצָוָה עליו לְהַקְדִּישׁוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר 'הַזָּכָר תַּקְדִּישׁ' – שלמרות שבכור הוא קדוש מרחם מצוה להקדישו לשם בכור. ולכן המתפיס בבכור נחשב כמתפיס בדבר הנדור.

הגמרא חוזרת לבאר את שיטת רבי יהודה:

וּמַאן דְּשַׁרֵי – רבי יהודה הסובר שהמתפיס בבכר אין נדרו חל, כִּי לֹא מְקַדֵּישׁ לֵיהּ מִי לֹא מְקַדֵּישׁ – אמנם מצוה להקדיש את הבכור, אבל ביון שאף אם לא יקדישו בפיו יהיה הבכור קדוש, לכן אין הבכור נחשב לדבר הנדור כלל.

נמצא שכלל לא נחלקו התנאים בספיקו של רמי בר חמא האם בעיקרו קא מתפיס או בדהשתא, אלא נחלקו האם בכור נחשב דבר הנדור כשאר הקרבנות או שאינו נחשב דבר הנדור.

כאן מסתיימת הסוגיא, וספיקו של רמי בר חמי לא נפשט.

שנינו במשנה שאם אמר ככר זה עלי כְּאִימָּרָא – כשה, שכוונתו לשה של קרבן, או שאמר ככר זה עלי כַּדִּירִים – שמשמעותו בקרבנות הנמצאים בדירים שבבית המקדש, חל הנדר:

הגמרא מביאה ברייתא בדיני לשונות אלו:

תָּנָא בברייתא, האומר ככר זה עלי אִימָּרָא או לְאִמָּרָא או כְּאִימָּרָא, או שאומר ככר זה עלי דִּירִים או לַדִּירִים או כַּדִּירִים, או שאומר ככר זה עלי עֲצִים או לָעֲצִים או כָּעֲצִים, או שאומר ככר זה עלי אִישִׁים או לְאִישִׁים או כְּאִישִׁים, או שאומר ככר זה עלי מִזְבֵּחַ או לַמִּזְבֵּחַ או כַּמִּזְבֵּחַ, או שאומר ככר זה עלי הֵיכָל או לַהֵיכָל או כַּהֵיכָל, או שאומר ככר זה עלי יְרוּשָׁלַיִם או לִירוּשָׁלַיִם או כִּירוּשָׁלַיִם, בִּפּוּלָן – בכל הלשונות האלו, אם סיים ואמר שֶׁאוֹכַל לְךָ, אָסוּר לו לאכול משל חבירו, אבל אם סיים ואמר לֹא אוֹכַל לְךָ, מוּתָּר לו לאכול משל חבירו.

מבררת הגמרא, מַאן שַׁמְּעִינָן לֵיהּ – מיהו התנא שאמר ברייתא זו ומשמע מדבריו דְּלָא שָׁנֵי לֵיהּ – שאין הבדל בין האומר אִימָּרָא או לְאִמָּרָא, לבין האומר כְּאִימָּרָא, ואף אם אמר בלא כ"ף הדמיון הנדר חל. מנסה הגמרא לומר שהברייתא בשיטת רַבִּי מֵאִיר הִיא. דוחה הגמרא שאין לומר כן, שאם הברייתא כרבי מאיר, אֵימָא סֵיפָא של הברייתא, שנאמר בה וְכוּלָּן – בכל הלשונות המוזכרים בברייתא, אם סיים ואמר לֹא אוֹכַל לְךָ מוּתָּר לו לאכול משל חבירו, וְהָתְנַן – והלא שנינו במשנה (בהמשך עמוד זה) שהאומר לָקָרְבָּן לֹא אוֹכַל לְךָ, רַבִּי מֵאִיר אוֹסֵר כיון שחל נדרו, וְאָמַר רַבִּי אַבָּא לקמן (ע"ב), שהטעם של רבי מאיר הוא משום שנַּעֲשָׂה – נחשב כְּאוֹמֵר לְקָרְבָּן יְהֵא וּלְפִיכָךְ לֹא אוֹכַל לְךָ ולכן אסור, ואם התנא של הברייתא הוא רבי מאיר, נמצא שהוא סותר את דבריו, שהרי בברייתא מבואר שאם מסיים 'לא אוכל לך' מותר, ובמשנה כתוב שאם אומר לקרבן 'לא אוכל לך' אסור.

מתרצת הגמרא, לֹא קַשְׁיָא, הָא – הברייתא מדברת באופן דְּאָמַר 'לֹא לְאִימָּרָא' ולכן מותר כי אמר שלא יהיה זה אימרא אלא חולין, אבל באמת מה שאמר 'לא אוכל לך' לא מפריע לנדר לחול, וְהָא – המשנה מדברת באופן דְּאָמַר לְאִימָּרָא ולכן אסור כי אמר שיהיה זה לאימרא, אף שסיים ואמר 'לא אוכל לך'.

משנה

המשנה מבארת לשונות נוספים של נדרים:

הָאוֹמֵר קָרְבָּן עוֹלָה או מִנְחָה או חַטָּאת או תּוֹדָה או שְׁלָמִים –כבשי עצרת שהם חובה, ומסיים שֶׁאֲנִי אוֹכֵל לְךָ, חל הנדר וְאָסוּר לו לאכול משל חבירו, אלו דברי תנא קמא. אבל רַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר כיון שהנדר לא חל. ואם אומר הַקָּרְבָּן או בְּקָרְבָּן או כְּקָרְבָּן ומסיים שֶׁאוֹכַל לְךָ, חל הנדר וְאָסוּר לאכול משל חבירו. ואם אומר לְקָרְבָּן לֹא אוֹכַל לְךָ, רַבִּי מֵאִיר אוֹסֵר לאכול משל חבירו כיון שמפרשים שכוונתו 'לקרבן יהא ולפיכך לא אוכל לך'.

גמרא

הגמרא מקשה סתירה מהמשנה לברייתא:

קָתָנֵי במשנה, האומר קָרְבָּן או הַקָּרְבָּן או כְּקָרְבָּן, ומסיים 'שֶׁאוֹכֵל לְךָ', חל הנדר וְאָסוּר לאכול משל חבירו. ומבינה הגמרא שסְתָמָא תָּנָא בְּרַבִּי מֵאִיר – מן הסתם המשנה היא בשיטת רבי מאיר דְּלֹא שָׁנֵי לֵיהּ – שלשיטתו אין חילוק בֵּין האומר 'אִימָּרָא' לבין האומר 'לְאִימָּרָא', [אִי – אם המשנה היא כְּרַבִּי מֵאִיר, קשה הָא] דְּקָתָנֵי שאם אומר הַקָּרְבָּן שֶׁאוֹכַל לְךָ חל הנדר וְאָסוּר, וְהָתַנְיָא בברייתא על דין זה, מוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי יְהוּדָה בְּאופן שאוֹמֵר אחד מלשונות אלו: הָא קָרְבָּן, וְהָא עוֹלָה – או הא עולה, וְהָא מִנְחָה, וְהָא חַטָּאת שֶׁאוֹכַל לְךָ, שֶׁאַף על פי שתמיד גם אם לא אומר כ"ף הדמיון חל הנדר, בכל זאת בלשון זה אין הנדר חל וּמוּתָּר, משום שֶׁלֹּא נָדַר זֶה אֶלָּא בְּחַיֵּי קָרְבָּן, כלומר בחיי הבהמה, שאין שום משמעות לדבריו, ולכן אין הנדר חל. ואם כן דברי המשנה סותרים לדברי חכמים בברייתא, שהרי במשנה מבואר שבאופן שאומר הקרבן שאוכל לך אסור, ובברייתא מבואר שבאופן שאומר הא קרבן שאוכל לך מותר.

מתרצת הגמרא, **לֹא קַשְׁיָא, הָא** – הברייתא מדברת באופן **דְּאָמַר** 'הָא קָרְבָּן' בשתי מילים, ולכן אין הנדר חל ומותר, **וְהָא** –המשנה מדברת באופן **דְּאָמַר** 'הַקָּרְבָּן' במלה אחת, ולכן חל הנדר ואסור.

מבררת הגמרא, **מַאי מַעְמָא** – מה הטעם שבאומר הא קרבן אין הנדר חל, משום שכשאומר הא קרבן, **חַיֵּי קָרְבָּן קָאָמַר** – כוונתו לנדור בחיי הקרבן, שאין שום משמעות לדבריו, ולכן אין זה נדר.

הגמרא מוסיפה להקשות, **קָתָנֵי** בסיפא של המשנה, שאם אומר **לְקָרְבָּן לֹא אוֹכַל לְךָ רַבִּי מֵאִיר אוֹסֵר**, והבינה הגמרא שהטעם שאסור הוא משום שמפרשים את דבריו שהוא אומר 'לא קרבן יהא מה שלא אוכל ממך', וכוונתו שמה שאוכל ממך כן יהיה אסור עלי בקרבן, ואם כן קשה, מדוע רבי מאיר אוסר **וְהָא לֵית לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר מִכְלָל לָאו אַתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן** – הלא דעת רבי מאיר שהאומר 'לאו' לא מסיקים מדבריו את ה'הן', ומדוע באופן שאומר 'לקרבן לא אוכל לך' אנו מסיקים מדבריו שמה שאוכל ממך יהא בקרבן.

מתרצת הגמרא, **אָמַר רַבִּי אַבָּא**, אין הטעם משום שמסיקים מדבריו שמה שאוכל ממך יהא בקרבן, אלא משום שבשאומר 'לקרבן לא אוכל לך' **נַעֲשָׂה** – זה נחשב **כְּאוֹמֵר** במפורש **לְקָרְבָּן יְהֵא וְלִפַּיכָךְ לֹא אוֹכַל לְךָ** ואם כך הוא אוסר על עצמו במפורש לאכול משל חבירו, ואין צריך להגיע לדין של 'מכלל לאו אתה שומע הן'.

משנה

המשנה מחדשת שאדם יכול לאסור פעולות שאין בהם ממש, ובכפי שמבארת הגמרא שעל ידי שאוסר את גופו חל הנדר.

הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ קוֹנָם [–קרבן] **פִּי מְדַבֵּר עִמְּךָ**, כלומר, שאוסר את הדיבור עם חבירו בקרבן, או שאומר קונם **יָדַי עוֹשׂוֹת עִמְּךָ**, שאוסר עשיית מלאכה עם חבירו, או קונם **רַגְלַי מְהַלְּכוֹת עִמְּךָ**, שאוסר את הליכתו עמו, הרי זה **אָסוּר** בכל אלו.

גמרא

הגמרא הבינה במשנה שהנדר חל על עצם פעולת הדיבור, ועשיית המלאכה או ההליכה, שהם דברים שאין בהם ממש, ומקשה סתירה לזה מברייתא:

וְרַמִינְהוּ, יֵשׁ חוֹסֵר בִּשְׁבוּעוֹת יותר מִבִּנְדָרִים, וּבִנְדָרִים יותר **מִבִּשְׁבוּעוֹת**. ומסבירה הברייתא, **חוֹסֵר בִּנְדָרִים** שאינו בשבועות, **שֶׁהַנְּדָרִים חָלִין עַל הַמִּצְוָה בִּבְרִשׁוּת** – כפי שהם חלים בנדר של רשות, כלומר, אדם יכול לאסור על עצמו חפצי מצוה, כגון שאומר קונם סוכה עלי או קונם תפילין עלי, ואסור לו לקיים את המצוה – לישב בצל סוכה ולהניח תפילין. **מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּשְׁבוּעוֹת** שאינן חלות על המצוות, ואם נשבע שלא ישב בסוכה או שלא יניח תפילין הרי זו שבועת שוא, וחייב לקיים את המצוות. **וְחוֹסֵר בִּשְׁבוּעוֹת** שאינו בנדרים, **שֶׁהַשְּׁבוּעוֹת חָלוֹת עַל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַמָּשׁ**, כגון שנשבע שלא יהנה מחפץ מסוים, ובחפץ יש ממשות, ואף על דבר **שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ**, כגון שנשבע שלא יעשה פעולה שאינה דבר ממשי, **מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּנְדָרִים** שהם חלים רק על דבר שיש בו ממש. וזה סותר את מה שכתוב במשנה שחל נדר על דיבור ומעשי ידיו והליכת רגליו שאין בהם ממש.

מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב יְהוּדָה**, מה שנאמר במשנה שנדר על דיבור חל, היינו **בְּאוֹמֵר יֵאָסֵר פִּי לְדִיבּוּרִי**, כלומר, שהאומר 'קונם פי מדבר עמך' נעשה כאילו אמר 'יאסר פי לדיבורי', והאיסור חל על פיו לגבי דיבור. וכן כשאומר 'ידי עושה עמך' או 'רגלי מהלכת עמך' נעשה כאומר קונם **יָדַי לְמַעֲשֵׂיהֶם** או **רַגְלַי לְהִילּוֹכָן**, וכיון שפיו וידיו ורגליו יש בהם ממש, הנדר חל עליהם לגבי הפעולות שאסר.

הגמרא מדייקת כדברי רב יהודה: **דַּיְקָא נַמִּי**, **דְּקָתָנֵי** במשנה **'פִּי מְדַבֵּר עִמְּךָ', וְלֹא קָתָנֵי 'שֶׁאֲנִי מְדַבֵּר עִמָּךְ'**, [וכן לגבי 'ידי' ו'רגלי'], אם כן משמע שכוונת המשנה שהאיסור חל על פיו ולא על הדיבור ומשום שפיו הוא דבר שיש בו ממש, כדברי רבי יהודה.

הדרן עלך כל כנויי

פרק שני - ואלו מותרין

בפרק הקודם נתבארו הלשונות שהנודר בהם חל נדרו, ואילו משנה זו מביאה אופנים שהנדר אינו חל בהם.

נתבאר לעיל שהנדר חל בשני אופנים, כשמתפיס את הדבר שנודר ממנו בדבר אחר ואומר 'דבר זה עלי כקרבן', או שאינו מתפיסו אלא אומר 'דבר זה אסור עלי', במשנה זו נתחדש שנדר על ידי התפסה מועיל רק כשמתפיס בדבר הנדור, דהיינו בדבר שאיסורו חל על ידי נדר, כגון קרבן, אבל אם מתפיס בדבר האסור, דהיינו איסור שאינו חל על ידי דיבור האדם, אין הנדר חל.

משנה

המשנה מביאה לשונות שאם נודר בהם אין הנדר חל: **וְאֵלּוּ** – הנדרים שיבוארו להלן, **מוּתָּרִין** הם מאליהם ואינם צריכים התרת חכם, לפי שלא נאמרו בלשון המועיל.

האומר לחבירו **חוּלִּין שֶׁאוֹכַל לְךָ**, כלומר, מה שאוכל ממך יהא דינו כמו חולין, דהיינו שאינו אוסר על עצמו את מה שיאכל ממנו, אלא אדרבה אמר שיהיה כחולין שהוא מותר.

הנודר בלשונות הבאים, אין נדרו חל, משום שהתפיס בדבר האסור מן התורה, ולא בדבר הנדור:

כבוד לאמך בנדר זה שהתפסת בה בודאי לא היית נודר, אלא מחפשים לו פתח אחר. והטעם שהחמירו חכמים בעם הארץ שלא יהא הנדר מותר מאליו, הוא כדי **שֶׁלֹּא יָקֵל רֹאשׁוֹ לָכָךְ** –אם נתיר לו כשמדיר את אשתו בדבר האסור, יבוא להתיר גם כשידיר אותה בדבר הנדור, שאז באמת חל הנדר והיא אסורה עליו.

גמרא

שנינו במשנה שהאומר 'חולין שאוכל לך' אין הנדר חל:

מדייקת הגמרא, **מַעְמָא** שאין זה נדר, משום **דְּאָמַר חוּלִּין שֶׁאוֹכַל לְךָ**, ומשמעות דבריו היא שמה שאוכל ממך יהא דינו כחולין, והלא חולין הוא דבר המותר, **הָא** אם **אָמַר** לחבירו **לְחוּלִּין שֶׁאוֹכַל לְךָ** בלמ"ד, יהא **מַשְׁמַע** בדבריו **לֹא לְחוּלִּין לִיהֱוֵי** – שלא יהיה כחולין מה שאוכל ממך, **אֶלָּא** יהיה כקָרְבָּן האסור, שמפרשים את מה שאמר 'לחולין' – 'לא חולין', והיינו שמה שאוכל ממך לא יהיה דינו כחולין המותרים באכילה, והרי הוא כאומר בקרבן יהא מה שאוכל ממך, שנאסר בכך.

שואלת הגמרא, אם כן **מַנִּי** – מי הוא התנא של **מַתְנִיתִין**, הסובר שהאומר 'לחולין שאוכל לך' מפרשים דבריו 'לא כחולין יהא מה שאוכל ממך אלא בקרבן', **אִי רַבִּי מֵאִיר** הוא התנא ששנה הלכה זו, לא יתכן לומר כן, **דְּהָא לֵית לֵיהּ** לרבי מאיר **מִכְלָל**